

Casino de la Selva, cara i creu d'una restauració

El Casino de la Selva, de Cuernavaca, a Mèxic, seu d'un gran llegat cultural per les escultures i murals –de Renau, entre altres– que contenia i, així mateix, per la història mateixa de l'edifici, ha estat convertit en un gran centre comercial. Ningú, excepte la ciutadania, no ha fet res per preservar aquesta riquesa. Evidentment, i una volta més, el patrimoni artístic de l'exili espanyol ha perdut un gran tresor.

L'any 2001, l'empresa multinacional Costco-Comercial Mexicana, amb l'acord de les autoritats locals, regionals i nacionals del país, adquireix l'antic Casino de la Selva de Cuernavaca, a l'estat de Morelos, a Mèxic, i en destrueix les edificacions originals on havia pernoctat l'escriptor Malcom Lowry, autor de la novel·la *Bajo el volcán*, i on artistes com Josep Renau, Reyes Meza, Benito Messeguer, González Camarena, Francisco Icaza, Jorge Flores, entre d'altres, hi havien pintat diversos murals.

Tres anys més tard, Costco-Comercial Mexicana inaugura al mateix lloc dos grans supermercats, un restaurant còpia de l'edifici de Candela i un cub construït pels arquitectes Alejandro Bernardi i Francisco Guzmán, amb una Galeria de Murals, restaurats, la Col·lecció Germán i una selecció d'artistes contemporanis.

Història del llegat artístic del Casino de la Selva. El 1910, l'emigrant asturià Manuel Suárez arribava a Mèxic. El 1929 construïa l'Hotel Xanadú als afores de la ciutat de Cuernavaca, a l'estat de Morelos. Anys més tard, va intentar muntar, al mateix hotel, l'anomenat Casino de la Selva, però el General Lázaro Cárdenas, en arribar al poder el 1934, va prohibir el joc d'atzar i Suárez va haver de mantenir l'hotel, que amb el pas dels anys es convertí en un espai públic amb més de 95.000 metres quadrats, 938 arbres, distintes varietats de pardals (periquitos, falciots, arpelles, mussols,

colibrís, etc.), una piscina i diverses instal·lacions d'ús social que converteixen el Casino de la Selva en un estimat espai de la població de Cuernavaca, turistes i residents d'aquesta assolada ciutat.

L'hotel, amb el temps, va començar a gaudir d'una certa notorietat i acollia, en les seves estances, artistes, escriptors i cantants de prestigi, com el cineasta Luis Buñuel, l'escriptor anglès Malcom Lowry i la cantant Amparo Montes.

Amb l'arribada de l'exili republicà espanyol a Mèxic, el promotor d'hotels, urbanitzacions públiques i mecenes de l'art Manuel Suárez va aconseguir que diversos arquitectes i artistes espanyols i mexicans construïren edificis, pintaren murals i realitzaren obres d'art per al Casino de la Selva.

Així, entre els anys quaranta i cinquanta, naixia, a poc a poc, el llegat artístic d'aquest hotel: els murals *España hacia América (1945-1950)*, de Josep Renau, i *De la conquista al México moderno*, de Reyes Meza; l'edifici com a menjador de l'hotel de Félix Candela, amb la col·laboració, com a constructor, de l'arquitecte valencià Jesús Martí; unes pintures murals posteriors del artistes mexicans Jorge Flores (*El Apocalipsis*), Francisco Icaza (*La Farándula*) i Silvio Véneto (*Siqueiros y su época*), i obres dels pintors Benito Messeguer, González Camarena, el Doctor Atl, etc.; unes escultures de Sebastián Aparicio i Mario Canessi, i quatre fonts escultòriques.

A tot això, és clar, caldria afegir la pinacoteca particular de Manuel Suárez, dispersa després de la seva mort i que, en

alguns casos, va ser venuda pels problemes econòmics de l'àmplia família de l'emigrant asturià.

Venda del Casino de la Selva. Els esmentats problemes econòmics dels hereus de Manuel Suárez van fer possible que el 1994 el Casino de la Selva fóra adquirit pel grup Sidek-Situr amb la intenció de realitzar-hi un projecte turístic. L'any 2000 la Tesorería de la Federación de la República dels Estats Units de Mèxic va adquirir el Casino de la Selva per l'impagament d'impostor de l'esmentat grup Sidek-Situr. L'antic hotel va ser lliurat per la Tesorería de Hacienda al Fideicomiso Liquidador Fidelity perquè fos venut. El 2001 el grup Costco-Price-Comercial Mexicana compra el Casino de la Selva per 10 milions de dòlars.

Sense considerar la documentació específica del valor arquitectònic, béns artístics i espai natural i possibles restes arqueològiques de l'antic Casino de la Selva, l'empresa multinacional Costco-Comercial Mexicana n'inicia en la primera quinzena de juliol del 2001 la demolició.

Així naixia el projecte de construcció d'un espai comercial a l'esmentat hotel.

Per evitar aquesta agressió a un espai d'oci, social i natural, neix també un moviment ciutadà representat fonamentalment pel Frente Cívico Pro-Defensa del Casino de la Selva i altres organitzacions que s'afegiren a la protesta, per la destrucció dels béns arquitectònics, artístics i naturals d'aquest hotel.

La lluita, que ha comportat pressions socials, detencions i empresonaments de membres del Frente Cívico Pro-Defensa del Casino de la Selva, va concloure el passat 25 de maig en inaugurar-se oficialment el Centro Cultural Muros, amb el qual finalitzava el projecte de Costco-Comercial Mexicana, que ja havia instal·lat un parell de supermercats i un restaurant on hi havia l'antic Casino de la Selva.

El Centro Cultural Muros. Després de més de tres anys de litigi social, periodístic i legal entre el moviment ciutadà de Cuernavaca i l'empresa Costco-Comercial Mexicana i d'intervencions peculials de les autoritats del Govern me-

Dalt, la construcció original segons el projecte de Félix Candela. L'empresa Costco va refer l'esperit de l'edifici, ara convertit en supermercat per a majoristes, a sota.

MICHAEL GUTTMAN

xicà a favor de la remodelació de l'antic Casino de la Selva, la realitat es concreta en l'existència d'un supermercat per a majoristes, un supermercat per al públic en general, un restaurant rèplica de l'edifici de Félix Candela i la construcció del Centro Cultural Muros, dissenyat pels arquitectes mexicans Alejandro Bernardi i Francisco Guzmán i que reconstrueix la nau central de l'antic restaurant del Casino de la Selva i restaura els murals de Josep Renau i Reyes Meza, i un edifici de dues plantes que alberga la col·lecció d'art mexicà dels Germán i una selecció d'art actual de pintors, fotò-

grafs, escultors i videocreadors mexicans.

Segons Susan Grilo, directora del centre cultural, "Muros neix com un esforç molt important de Costco-Comercial Mexicana, buscant resguardar l'obra arquitectònica i artística que s'obtingué a través de l'adquisició del predi de l'antic Hotel Casino de la Selva".

Segons Javier Sicilia, periodista del setmanari *Proceso*, aquesta història no és més que un gran bluf "que atropella la democràcia i la gran destrucció que ha patit el patrimoni cultural, el medi ambient i la vida sana que fins fa uns anys

Sobre aquestes ratlles, el mural efectuat a Cuernavaca per Josep Renau va ser destrossat fa tres anys, com s'aprecia en la foto del costat. A sota, la família Rennu (Josep és el primer per la dreta) i un altre esbòs que l'artista valencià va realitzar per a Cuernavaca. És el símbol del signe zodiacal Sagitari.

JORGE RENAU / LÁZARO SANDOVAL / ARXIU MANUEL GARCÍA

—abans del somni neoliberal— vivia Morelos.”

A aquesta boirosa història de compra i venda de terrenys privats a través d'institucions estatals a empreses multinacionals s'afegix la peculiar personalitat de Sergio Estrada Cajigal, governador “panista” de l'estat de Morelos, amb molts conflictes amb la població de Cuernavaca. Estrada va fer detenir l'estiu del 2002 trenta-tres persones del Frente Cívico Pro-Defensa del Casino de la Selva per protestar per la destrucció del Casino de la Selva i la seua venda a Costco-Comercial Mexicana. Els manifestants encara són a la presó i a moltes els pesen acusacions policials tan greus com les de “sedició, aldarulls, sabotatge, desobediència i resistència de particulars, apologia del delictes...”.

Davant la presentació de l'esmentat centre de Cuernavaca, els muralistes

mexicans i els membres del Frente Cívico organitzaren un debat en el Poliforum Siqueiros de la capital mexicana el passat 24 de maig. Segons el muralista, l'obertura del Centro Cultural Muros “és un engany per a tots els ciutadans i una mostra febaent dels procediments antiètics amb què els grans capitals compren la complicitat de les autoritats en detriment del nostre patrimoni, del nostre medi ambient i del benestar de les futures generacions”. El document era signat per Jorge Flores, Francisco Icaza i Reyes Meza, autors dels murals deteriorats per Costco-Comercial Mexicana en l'antic Casino de la Selva.

La premsa mexicana sortia al carrer, el passat 25 de maig, amb els titulars següents: “Murs falsos” (*El Universal*); “Cancel·len per bombes cerimònia a Muros” (*Reforma*), “Denuncia Frente Cívico falsificació de murals

originals del Casino la Selva” (diari *La Jornada*).

La polèmica restauració està servida. Josep Renau és un dels artistes perduts d'aquesta història. La seva decoració mural dels signes del zodíac en una de les estances del Casino de la Selva, feta amb la col·laboració de Manuela Ballester, ha estat destruïda per Costco-Comercial Mexicana. En aquest cas, ni el Centre Nacional de Conservació i Registre del Patrimoni Artístic Moble, ni l'Institut Nacional de Belles Arts, ni la senyora ministra de Cultura, Sari Bermúdez, no han fet res per recuperar tot el treball de l'artista valencià a Cuernavaca.

El patrimoni artístic de l'exili espanyol a Mèxic també ha perdut, amb el silenci del Ministeri d'Afers Exteriors, aquesta batalla.

Manuel García